

УДК 725. 212 (045)

Смирний Дмитро Вагіфович¹,

архітектор, дизайнер

Київський національний університет будівництва і

архітектури, Україна

E-mail: smdmarch@gmail.com

ДИЗАЙН ЕКСПОЗИЦІЙНОЇ ПЛОЩИНИ: КОМПОЗИЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Анотація. У статті розглядаються питання дизайну музейної експозиції на площині. Експозиція розглядається як формалізована група компонентів: точка, лінія, пляма. Увага зосереджена на таких параметрах: розміри, форма, тон, фактура і текстура поверхонь. Розглядаються два рівня сприйняття композиції - локальний (сприйняття окремої композиції) і глобальний (сприйняття декількох груп в середовищі). Підкреслюється, що на локальному рівні ключовий значення мають матеріал, розміри і форма поверхні експоната, навколишнє середовище і освітлення. На глобальному рівні ключового значення набувають естетичні якості - традиції і новації. Традиційними якостями експозиції є роззосередженість, плановість, наявність домінант. Новаціями - використання оптичних явищ і просторової уяви глядача, залучення мультимедій, трансформація площини зображенням, кольором, світлом, а також імітація об'єму

Ключові слова: музейна експозиція, площина, точка, лінія, пляма, тон, колір, текстура, фактура, освітлення, традиції, новації.

Постановка проблеми. Забезпечення комфорту споживача є ознакою сучасності й актуальним завданням дизайну ХХІ ст. В музейному середовищі комфорт ототожнюють із комплексною оцінкою якості зокрема із зручністю огляду експозиції. На думку фахівців, критеріями оцінки комфорту тут є: ергономічність; композиційна впорядкованість; логічномотивованість або цілісність загальної побудови. Саме ці вимоги автор статті ототожнює також із критеріями ефективності огляду експозиції. Разом з тим, у

¹ ©Смирний Д.В.

профільних виданнях з експозиційного дизайну акцентуються художньо-образні риси експозиції, а критерії комфорту, зокрема – композиційний аспект, трактується як утилітарний й впорядковується інтуїтивно. Такий підхід до експозиції не може вважатись оптимальним. Вважаємо, що виявлення композиційного аспекту експозиції є актуальним завданням теорії дизайну, адже помітно підвищить рівень ефективності побудови й огляду експозиції. Вирішення цього завдання дозволить суттєво підвищити якість експозиційного дизайну на прикладному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: У джерелах [1, 2] розглядається геометричні та композиційні властивості формальних угруповань. Публікації [3, 4, 5, 6, 7, 8] хоча і датовані серединою ХХ ст., лишаються найбільш ґрунтовними дослідженнями сприйняття музейної експозиції відвідувачами. Аналіз вищезгаданих публікацій по вибраній темі досліджень показав на недостатню вивченість композиційного аспекту при проектуванні експозиційної площини.

Мета. Визначити композиційні особливості дизайну експозиційної площини.

Основна частина. Засобами організації площини є точка, лінія та пляма.

З точкою ототожнюються плями малих розмірів – елементи оснащення, відблиск чи віддзеркалення зі стійкими контурами. Експериментально встановлено, що пляма сприймається точкою, коли площа її поверхні становить 0,0268 від площі тла [1. С.71].

Лінії виникають на межах форми, в місцях перетину площин або поверхонь і утворюються рядом точок. Будь-яка пласка форма набуває лінійного ефекту при співвідношенні двох вимірів від 1:10 і вище [2. С.118]. На площині можуть виникати уявні чи удавані лінії.

Плямою на експозиційній площині є фізичні об'єкти, фігури та оптичні явища: експонати, елементи та форми архітектури, тіні, відблиски тощо.

Залежно від кількості, форми та розташування, елементи експозиції можуть ототожнюватися з плямами, лініями й

точками. Організація площини передбачає, насамперед, впорядкування цих компонентів.

Засобами упорядкування площини є функціональні чинники – розміри, тон, колір, текстура та фактура точок, плям і ліній. Вибір характеристик таких засобів (яскравість, насиченість, ясність кольору, спосіб обробки поверхні тощо) зумовлені багатьма чинниками, серед яких доцільно виокремити: матеріал та форму поверхні носія, навколишнє середовище й освітлення. Названі чинники домінують на рівні окремої площини при вирішенні головних композиційних задач:

- 1) вибір характеристик додаткових експонатів, тла;
- 2) коригування освітлення.

Розв'язання першої задачі базується на явищах нюансу та контрасту. Наприклад, введені в експозицію додаткові об'єкти, можуть імітувати експонат, а можуть бути виконаними з принципово інших матеріалів. Обидва випадки можна побачити в археологічних музеїв, де відсутні фрагменти експонатів часто замінюють штучними шматками.

Простежується залежність між кількістю експонатів та характеристиками тла. В експозиціях із невеликою кількістю подібних за типорозміром експонатів (як правило – до десяти), тло обирається одночасно контрастне за кольором і тоном, що робить експозицію яскравою й виразною.

Подальше урізноманітнення форм та збільшення кількості експонатів потребує лише нюансних співвідношень між експонатом і тлом. В експозиціях із великою кількістю різнокольорових об'єктів, різної форми та розмірів, використовується ахроматичне тло, що візуально об'єднує експонати, приховує уявні й удавані лінії.

Розв'язання другої задачі ґрунтується на використанні сучасних технологій. Нормативний рівень освітленості в місцях руху – 100 лк., а рекомендований контраст освітленості експоната до тла становить 3:1 – 10:1. Отже, освітленість експонату має бути в межах 300 – 1000 лк. Нормативна ж освітленість, наприклад, текстилю в експозиції, становить 50 лк. Такі цифри характеризують проблему – освітленість експонату прямо пропорційна його атрактивності й зворотно

пропорційна терміну зберігання останнього. Розв'язати проблему можна трьома способами: замінити експонати копіями, регулювати час освітлення, регулювати спектр.

Перший спосіб використовується за умови неможливості задіяти інші способи. Другий – передбачає зменшення загальної освітленості та створення системи підсвічування експонатів. Негативні риси цього проявляються на рівні цілого – неосвітлений простір не викликає зацікавленості, а зміна освітленості периферійних ділянок фіксується боковим зором, відволікає та втомлює відвідувачів.

Суть третього способу полягає у виборі освітлення, хвилі якого відбиваються від поверхні експонату, не проникаючи в ньо. На строкатих поверхнях такий спосіб є малоефективним.

Текстура на експозиційній площині має тектонічну (виявляє тектоніку), репрезентативну (підвищує враження цінності) та адаптивну (впливає на масштаб площини в середовищі) функції. Тектонічна та репрезентативна функції зрозумілі, адаптивна ж потребує пояснення. У масштабному взаємозв'язку: простір – площина – експонат – людина, текстура стає як засобом коригування масштабу. Наприклад, в Yale Center for British Art, членування бетонних ділянок стін візуально адаптує експонати до великих приміщень, а текстура дерев'яних щитів утворює людиномірний масштаб (рис. 1а).

Фактура виконує репрезентативну та експлуатаційну функції. Слід застосовувати диференційований підхід до фактур, тобто враховувати функціональне призначення та положення площин у просторі. Глянцеві та блискучі поверхні здатні створювати відблиски, віддзеркалювати промені, тому вони не рекомендовані для експозиційної площини. Матові ж поверхні швидше забруднюються внаслідок осідання пилу.

На рівні організації кількох площин – створенні експозиційного комплексу, акцентуються естетичні чинники – традиції та новачі (терміни характеризують поширеність явища і тривалість його існування).

Традиційними рисами площинної експозиції є: оформлення; акцентування світлом; розосередженість; наявність домінант.

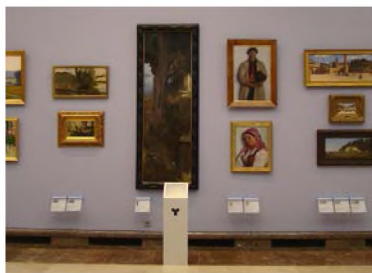
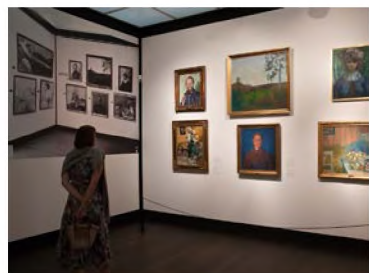
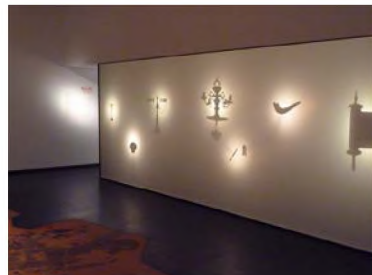
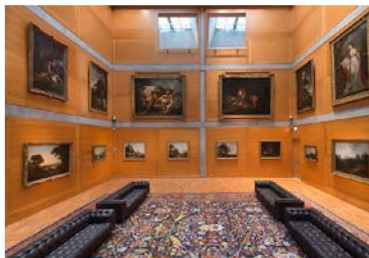
Розосередженість експонатів має наукове підґрунтя. Експериментально доведено, що увага відвідувачів зворотно пропорційна кількості експонатів, а втомлюваність – знаходиться у прямій залежності від останніх [3, 4, 5, 6]. Збільшення дистанції між експонатами помітна на виставках, які відтворюють експозиції минулого. Наприклад, у відновленій у 2004 р. експозиції Wallraf Richartz Museum, Köln, відстані між експонатами збільшені вдвічі (рис. 1д). Плановість експозиції виявляється через залучення об'ємних експонатів, та через розміщення експонатів з відступом від площини. Згідно з статистичними даними інтерес відвідувачів до площинних експонатів втричі менший, ніж до об'ємних [6, С. 39].

Виявлення доміант в експозиції також має теоретичне обґрунтування. Експерименти, здійснені в Museum of Modern Art, показали, що оглядаючи експозицію, відвідувач розрізняє лише шість – сім «основних експонатів» [5, С.142]. В Празькому Національному музеї, встановлено, якщо вплив ізольованого експонату прийняти за 100%, то група експонатів без доміант дає 78%, а така ж група, але з доміантою – 87% [5, С.143].

Новації експозиційної естетики доцільно простежувати на експозиціях, відзначених спеціалізованими нагородами. Таким експозиціям притаманне використання фізичних явищ та просторового уявлення відвідувачів, залучення мультимедій, трансформація площини зображенням, кольором, світлом.

В сучасних експозиціях використовуються тіні, відблиски та віддзеркалення. Зокрема, експозиційною площиною Skyscraper Museum є дзеркальні підлога та стеля, що віддзеркалюють нечисленні експонати та імітують хмарочоси у просторовому уявленні (рис. 1 б). В Gold Museum, Bogotá тіні є моделями для експонування прикрас (рис. 1в). А в Jüdisches Museum, München експонатами є лише тіні (рис. 1 г).

Сучасна експозиційна площа доповнюється технічними засобами та мультимедіями. Проекція зображень чи інформації на експозиційну поверхню є характерною для природничо-наукових музеїв, адже мультимедії дозволяють показати об'єкт та імітувати його діяльність.

- а) б) а) Yale Center for British Art; б) The Skyscraper Museum; в)
в) г) Gold Museum, Bogotá; г) The Jewish Museum, Munich; д)
д) е) Albertina, Wien; д) Wallraf Richartz Museum, Köln; е)
е) Galeria Sztuki Polskiej XIX w. w Sukiennicach, Krakow.

Рис. 1. Площинні експозиції сучасних музеїв

Сучасні експозиції вирізняються акцентуванням інформаційних засобів та оснащення. Так, в експозиціях, створених ще п'ять років тому, етикетаж виконано на прозорих стрічках, помітних лише при деталізованому огляді. Сучасні ж

експозиції акцентують етикетки (рис. 1e).

Висновки. Експозиційна площина формується плямою, лінією й точкою. Засоби гармонізації обираються з огляду на функціональні та естетичні чинники. На рівні організації площини пріоритетне значення мають функціональні чинники – матеріал і форма поверхні носія, довколишнє середовище та освітлення. На рівні організації кількох площин акцентуються естетичні чинники – традиційні та новітні.

Способами виявлення експонату на площині є візуальна ізоляція та контраст. Ізоляція ефективніша, оскільки дозволяє уникнути спотворень зорових вражень, притаманних контрастам.

Текстура матеріалу значною мірою визначає ступень коригування формату експозиції з масштабом середовища та сприйняттям людини. Слід застосовувати диференційований підхід до фактур, який враховує функціональне призначення та положення площин у просторі.

Освітлення експозиційної площини вимагає врахування експлуатаційних вимог та об'ємно-просторових умов і часто спричиняє коригування останніх.

Традиційними визначниками експозиційної площини є розосередженість, концентрація, плановість та наявність домінант. Новації в експозиції є результатом використання професійних знань і нових технологій.

Перспективи подальших досліджень. Формат статті дозволяє лише певною мірою окреслити напрямок логічно мотивованого формотворення та композиційного впорядкування експозиції і не передбачає вирішення всього комплексу питань дизайну експозиційної площини. Зокрема, відкритим залишається питання ергономічності огляду та впорядкування розмірних співвідношень експозиції. Перспективним напрямком подальших досліджень також вважаємо оцінку впливу композиційного впорядкування на сприйняття експозиції відвідувачами, вплив композиційних чинників на кількісні – відвідуваність, та якісні – ступінь засвоєваності, показники музейної статистики.

Література

1. Яковлев М. І. Геометричні принципи художнього формоутворення : дис. докт. техн. наук : 05.01.03 / Яковлев Микола Іванович/ – Київ, КНУБА, 1999. – 352 с.
2. Яковлев М. І. Композиція + геометрія / Микола Іванович Яковлев. – Київ: Каравела, 2007. – 240 с.
3. Melton A.W. Problems of installations in museums of art / Publications of American Assotiation of Museum, 1935, v.14 P. 1-269
4. Robinson E.G. The behavior of museums visitirs. – Washington, 1928, – 72 p.
5. Malik M. Principes of automation in museum exhibition / Curator, N.Y., 1963, N3, p. 247-268
6. Музей и посетитель. – М. : НИИК, 1976. – Вып. 2. – 174 с.

References

1. Yakovliev M. I. Neometrychni pryntsypy khudozhnoho formoutvorennya : dys. dokt. tekhn. nauk : 05.01.03 / Yakovliev Mykola Ivanovych/ – Kyiv, KNUBA, 1999. – 352 s.
2. Yakovliev M. I. Kompozytsiia + heometriia / Mykola Ivanovych Yakovliev. – Kyiv: Karavela, 2007. – 240 s.
3. Melton A.W. Problems of installations in museums of art / Publications of American Assotiation of Museum, 1935, v.14 P. 1-269
4. Robinson E.G. The behavior of museums visitirs. – Washington, 1928, – 72 p.
5. Malik M. Principes of automation in museum exhibition / Curator, N.Y., 1963, N3, p. 247-268
6. Muzei y posetytel. – М. : NYUK, 1976. – Vyp. 2. – 174 s.

Аннотация

Смирний Д.В. Дизайн експозиційної площини: Композиційний аспект. В статті розглядаються питання дизайну музейної експозиції на площині. Експозиція розглядається як формалізована група компонентів: точка, лінія, п'ятно. Увага зосереджена на таких параметрах: розміри, форма, тон, фактура і текстура поверхностей. Розглядаються два рівня сприйняття композиції – локальний (сприйняття окремої композиції) і глобальний (сприйняття декількох груп в середі). Підкреслюється, що на локальному рівні ключові значення мають матеріал, розміри і форма поверхності експоната, оточуюча середовище і освітлення. На глобальному рівні

ключевое значение приобретают эстетические качества – традиции и новации. Традиционными качествами экспозиции являются: рассредоточение, плановость, наличие доминант. Новациями – использование оптических явлений и пространственного воображения зрителя, использование мультимедиа, трансформация плоскости изображением цветом, светом, имитация объема.

Ключевые слова: музейная экспозиция, плоскость, точка, линия, пятно, тон, цвет, текстура, фактура, освещение, традиции, новации.

Abstract

Smyrmyu D.V. Design of the Exposure plane: Compositional aspect. Area functionality and user comfort problems are general for architects and designers. The experts view that the compositional factors take a significant role in solving such problems as: size, shape, physical properties of surfaces, which are the key tools of architecture shaping, graphic art and product design. At the same time, the artistic aspect dominates in the exhibition design, but the dimensions and shape are treated as utilitarian and organized intuitively. This approach can not be considered as optimal. Author believes that the emphasis of the compositional aspect will improve the quality of the exposition design at the applied level and contribute the development of the design theory. The article is explored the design of the museum exposition on the plane. The exposition is considered as a formalized group of components: a point, a line, a spot. Attention is focused on such parameters as: size, shape, tone, texture and surface treatment method. Two levels of composition perception are considered: local (perception of the single composition) and global (perception of the several groups in the area). The material, the size and shape of the surface, the area and the lighting are important at the local level. Such aesthetic qualities as traditions and innovations become important at the global level. The traditional qualities of the exposition are: dispersal, depth and the presence of dominants. Innovations are: using the optical phenomenon's and spatial imagination of the viewers, using multimedia, transformation of the plane by the image, color, light, and imitation of volume.

Keywords: museum exposition, plane, point, line, spot, tone, color, texture, surface treatment method, lighting, traditions, novation's

Стаття надійшла в редакцію 20.03.2018 р.

Стаття прийнята до друку 08.05.2018 р.